

ปรัชญาการศึกษาลัทธิกิจกรรมนิยม

ความหมายของปรัชญาการศึกษาลัทธิกิจกรรมนิยม

ปรัชญาการศึกษาลัทธิกิจกรรมนิยม (Activistic Philosophy of Education) คือ ปรัชญาการศึกษาลัทธิหนึ่งที่สำคัญความคิดทางปรัชญาของลัทธิกิจกรรมนิยม (activism) เป็นพื้นฐานสำหรับการกำหนดความคิดทางการศึกษา หรือ ทฤษฎีการศึกษา เพื่อยึดเป็นหลักปฏิบัติในการจัดการศึกษา เช่น การกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา การจัดหลักสูตรการศึกษา การประเมินผลการศึกษา ฯลฯ

อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าปรัชญาการศึกษาลัทธิกิจกรรมนิยมคือ พื้นฐานทางปรัชญาของการศึกษาที่ได้จากความคิดทางปรัชญาของลัทธิกิจกรรมนิยมเพื่อนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติในการจัดการศึกษา

ในสมัยปัจจุบัน เมื่อกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาลัทธิกิจกรรมนิยมแล้ว มักจะหมายถึงปรัชญาการศึกษาที่อาศัยความคิดทางปรัชญาลัทธิกิจกรรมนิยมของ รูดอล์ฟ คริสโตฟ ยูเคน (Rudolf Christoph Eucken ; 1846-1926) และยังยอมรับว่าปรัชญาการศึกษาลัทธิกิจกรรมนิยมมีความคิดสอดคล้องต้องกันกับ 'ความรู้เรื่องหลักการสอนด้วยการกระทำ' (pedagogy of action) ซึ่งหมายถึงหมวดความรู้ หรือศาสตร์ (science) หรือวิธีการสอนที่กำหนดให้ทำการสอนโดยอาศัยกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย

ความหมายและความคิดทางปรัชญาของลัทธิกิจกรรมนิยม

ลัทธิกิจกรรมนิยม คือ ทฤษฎีปรัชญาที่ถือว่ากิจกรรมคือแก่น หรือสสารัตถะของความเป็นจริงหรือของสัจภาวะ (reality) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมทางวิญญาณ หรือกิจกรรมทางจิตวิญญาณ (spiritual activity)

ความคิดทางปรัชญาที่เป็นพื้นฐานของปรัชญาลัทธินี้ได้แก่ความเชื่อที่ว่า 'กิจกรรมบริสุทธิ์ (pure

activity) เป็นแก่นหรือสสารัตถะของความเป็นจริงหรือของสัจภาวะ' ความเชื่อเรื่องกิจกรรมบริสุทธิ์นี้เริ่มต้นจากคำสอนของอริสโตเติล (Aristotle ; 384-322 B.C.) ดังที่ปรากฏอยู่ในคำอธิบายเรื่องแบบ (form) ของอริสโตเติล กล่าวคือ 'แบบเป็นกิจกรรมบริสุทธิ์ หรือการกระทำบริสุทธิ์ คือไม่มีสสาร (matter) เจือปนเลย ดังนั้น แบบจึงเป็นฝ่ายสกริยา หรือฝ่ายกระทำ (active) อย่างแท้จริง'

ความเชื่อในเรื่องกิจกรรมบริสุทธิ์หรือการกระทำบริสุทธิ์ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นความเชื่อที่นักปรัชญาหลายฝ่ายยอมรับสืบต่อกันเรื่อยมา เริ่มต้นจากนักปรัชญาฝ่ายอัสสมาจารย์นิยม (scholasticism) ในยุคกลางของยุโรป (ค.ศ. 529-1500) ที่ได้ยึดถือคำสอนของอริสโตเติลเป็นความคิดพื้นฐานสำหรับการจัดรวบรวมปรัชญาลัทธิอัสสมาจารย์นิยม นักปรัชญายุคต่อมา (ค.ศ. 1500-1900) เช่น ไบน์นิทซ์ (Leibnitz ; 1646-1716) และฟีกเต (Fichte ; 1762-1814) ก็ได้ยอมรับเอาความเชื่อเรื่องกิจกรรมบริสุทธิ์หรือการกระทำบริสุทธิ์มาเป็นหลักในการกำหนดความคิดทางปรัชญาของตนเช่นกัน สำหรับนักปรัชญายุคปัจจุบัน (ค.ศ. 1900-ทุกวันนี้) ที่ยอมรับเอาความเชื่อเรื่องกิจกรรมบริสุทธิ์ หรือการกระทำบริสุทธิ์มาเป็นหลักในการสร้างหลักปรัชญาของตนด้วยนั้น ได้แก่ ยูเคน และนักปรัชญาลัทธิจิตนิยมสมัยใหม่ หรือนักปรัชญาลัทธิเฮเกิลนิยมใหม่ (Neo Hegelianism)

เนื่องด้วยปรัชญาลัทธิกิจกรรมนิยมมีพื้นฐานความคิดจากเรื่องกิจกรรมบริสุทธิ์ หรือการกระทำบริสุทธิ์สืบต่อกันมานานนับตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนถึงสมัยปัจจุบัน ความเห็นในเรื่องความหมายและบทบาทหรือความสำคัญของกิจกรรมจึงแตกต่างกันบ้างดังนี้

นักปรัชญาฝ่ายพุทธิปัญญา (intellectualist)

กับนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยมสมัยใหม่ กล่าวถึงความหมายและบทบาทหรือความสำคัญของกิจกรรมไว้แตกต่างกัน คือ นักปรัชญาฝ่ายพุทธิปัญญาถือว่า "กิจกรรมหรือการกระทำที่ช่วยให้บุคคลค้นพบความจริงย่อมได้แก่ กิจกรรมทางปัญญาเชิงนามธรรม" ดังที่นักปรัชญาฝ่ายพุทธิปัญญากล่าวไว้ในคำสอนเรื่อง "วิธีการสืบสวนโดยอาศัยปัญญาเชิงนามธรรม" ว่า "เราสามารถค้นพบคำตอบที่ดีที่สุดสำหรับการตอบปัญหาเรื่องความจริงได้ด้วยวิธีการสืบสวนโดยอาศัยปัญญาเชิงนามธรรม" ส่วนนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยมสมัยใหม่กล่าวว่า "การกระทำ (action) คือ ญูแจไขไปสู่ความจริง" และได้อธิบายว่า "การกระทำที่แท้จริง และการกระทำที่ถูกต้องตามเกณฑ์มาตรฐาน คือการกระทำที่ทำให้ชีวิตทางจิตวิญญาณ (spiritual life) มีอิสรภาพซึ่งเป็นอิสรภาพที่เกิดจากการสร้างความกลมกลืนกันระหว่างชีวิตกับโลกให้เกิดขึ้นจนถึงระดับที่ทำให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างคุณค่าของชีวิตและของโลก ชีวิตที่พึงปรารถนา คือ ชีวิตทางจิตวิญญาณที่เจริญงอกงามจากการช่วยเหลืออย่างจริงจัง หรือ การกระทำอย่างจริงจังที่เกิดจากความร่วมมือของมนุษยชาติ (human cooperation) เพื่อทำให้ชีวิตทางจิตวิญญาณแผ่ขยายกว้างออกไปจนบรรลุสู่ระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ชีวิตทางจิตวิญญาณเป็นชีวิตที่แต่ละบุคคลสามารถสร้างขึ้นจนสำเร็จได้ด้วยการกระทำในสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตของตน"

สำหรับนักปรัชญาลัทธิกิจกรรมนิยมกลุ่มหนึ่งกล่าวว่า "การสร้างเจตจำนงสร้างสรรค์ (creative willing) ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง คือ การทำให้ค้นพบสัจจะ หรือ ความเป็นจริงและยังทำให้ค้นพบความรู้ที่แท้จริงอีกด้วย" และยังได้อธิบายเพิ่มเติมต่อไปอีกว่า "การสร้างเจตจำนงสร้างสรรค์นั้นถือว่าเป็นกิจกรรมศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมสำหรับมนุษย์ทุกคน" ความเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกันกับความเห็นของนักปรัชญาฝ่ายโอกาสนิยม (occasionalism)

ส่วนยูเคิน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น

ผู้นำคนสำคัญคนหนึ่งของกลุ่มนักปรัชญาฝ่ายกิจกรรมนิยมสมัยปัจจุบัน มีความเชื่อว่า "ชีวิตที่พึงปรารถนาของแต่ละบุคคลนั้น คือ ชีวิตที่เป็นชีวิตทางจิตวิญญาณ ไม่ใช่ชีวิตทางวัตถุนิยม (materialistic life) และไม่ใช่ชีวิตทางธรรมชาตินิยม (naturalistic life) หรือ ไม่ใช่ชีวิตทางจักรกลนิยม (mechanistic life) เพราะเหตุว่าชีวิตทางจิตวิญญาณนั้นเป็นชีวิตที่เกิดจากประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการต่อสู้ การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และการรักษาสิทธิในการเป็นมนุษย์ของตนให้คงอยู่ในการสร้างชีวิตทางจิตวิญญาณที่พึงปรารถนานั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญสองส่วนของแต่ละบุคคล ได้แก่ ความสามารถทางปัญญาและความปรารถนาของเขาเอง นั่นคือ เมื่อบุคคลจะสร้างชีวิตทางจิตวิญญาณของตนขึ้นมา เขาจะต้องอาศัยทั้งความสามารถทางปัญญา และเขาจะต้องมีความมุ่งมั่นที่จะประกอบภารกิจต่าง ๆ ของตนด้วยความกล้าหาญอดทนและพากเพียรอย่างยิ่ง" ความคิดของยูเคิน ดังกล่าวนี้อาจจะเรียกว่า "ระบบรวมของปรัชญาชีวิต" หรือทัศนะของชีวิตในภาพรวมที่เป็นระบบ (syntagma ตรงกับคำว่า The systematized wholes of life views.)

ความคิดทางการศึกษาของปรัชญาลัทธิกิจกรรมนิยม

มีความเชื่อขั้นต้นว่า "ประสบการณ์แบบสक्रิยา (active experience) ของแต่ละบุคคลจะช่วยให้บุคคลนั้นได้รับการเรียนรู้ หรือความรู้ที่แท้จริง ประสบการณ์ดังกล่าวนี้ หมายถึงผลรวมของการประกอบกิจกรรมหลายอย่างแตกต่างกันอย่างต่อเนื่องเหมือนกระแสน้ำของชีวิตและมีบูรณาการเป็นระยะ ๆ ไป"

หลักปฏิบัติในการจัดการศึกษาตามความคิดของนักการศึกษาฝ่ายกิจกรรมนิยม แบ่งออกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. การศึกษาที่แท้จริงของแต่ละบุคคล คือ ผลรวมของการกระทำ หรือผลรวมของการประกอบกิจกรรม รวมทั้งกิจกรรมทางกายภาพและกิจกรรมทางจิตของบุคคลนั้น

2. ตามธรรมชาติแล้วเด็กเป็นสิ่งมีชีวิตที่เป็น

ฝ่ายกระทำหรือเด็กเป็นฝ่ายสรีรวิทยาและการประกอบกิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นเพราะความต้องการของเด็กแต่ละคนเพื่อการพัฒนาตนเอง

3. การประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์ (creative activity) เป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาในตัวของมันเอง ดังนั้นจึงควรกำหนดไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือการส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์ด้วยตนเอง

4. หลักสูตรการศึกษาที่มีประสิทธิภาพคือหลักสูตรประเภทกิจกรรม (activity curriculum) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตรเป็นกิจกรรมของนักเรียนแล้ว ยิ่งแน่ใจได้ว่าหลักสูตรนั้นมีประสิทธิภาพสูงมาก

5. หลักการสอนที่เหมาะสมที่สุด คือ หลักการสอนด้วยการกระทำ ซึ่งหมายถึงหมวดความรู้หรือศาสตร์ หรือวิธีการสอนซึ่งกำหนดให้ทำการสอนโดยอาศัยกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย ประกอบด้วยขั้นตอนของการปฏิบัติการสอนหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะต้องอาศัยการ วิเริ่ม การประเมินผล และการตัดสินใจเลือกที่มีนักเรียนเป็นผู้กระทำดังนี้

- ขั้นแรก - การกำหนดจุดมุ่งหมาย ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และการทำความเข้าใจจุดมุ่งหมายนั้น ๆ ว่าแท้จริงคืออะไร
- ขั้นที่สอง - การวางแผน ได้แก่ การเลือกและการเตรียมวิธีดำเนินการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้แล้ว
- ขั้นที่สาม - การดำเนินการตามแผน ได้แก่ การนำวิธีการ หรือวิธีดำเนินการที่ได้เลือกและเตรียมไว้แล้ว ในขั้นวางแผนมาปฏิบัติ
- ขั้นที่สี่ - การพิจารณาตัดสิน ได้แก่ การ

ประเมินผล รวมทั้งการประเมินผลวิธีดำเนินการ และผลของการเรียนรู้ว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือไม่

6. การตรวจสอบความรู้ได้ว่าเป็นความรู้ที่แท้จริงหรือไม่นั้น ย่อมตรวจสอบได้ด้วย การนำความคิดที่เกิดจากการได้รับความรู้นั้น ๆ ไปปฏิบัติ

บทสรุป

ถึงแม้ว่าความคิดทางการศึกษาของปรัชญาฝ่ายกิจกรรมนิยมจะเน้นความสำคัญของ "กิจกรรม" หรือ "การกระทำ" ก็ตาม แต่ความหมายของคำว่ากิจกรรมหรือการกระทำตามที่นักปรัชญาการศึกษาฝ่ายกิจกรรมนิยมกล่าวไว้ นั้น ย่อมมีนัยแตกต่างจากความหมายของคำว่ากิจกรรมหรือการกระทำตามที่นักปรัชญาฝ่ายอื่นกำหนดไว้ เช่น ถ้าหากนำเอาความคิดของนักปรัชญาฝ่ายกิจกรรมนิยมไปเปรียบเทียบกับความคิดของนักปรัชญาฝ่ายปฏิบัตินิยม หรือฝ่ายประสบการณ์นิยมแล้ว ย่อมเห็นว่า มีนัยของความหมายของคำว่ากิจกรรมหรือการกระทำที่แตกต่างกันด้วยสาเหตุสำคัญสองประการ คือ ประการแรก ความคิดทางการศึกษาของปรัชญาฝ่ายกิจกรรมนิยม อาศัยทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิจิตนิยมเป็นพื้นฐาน ส่วนของฝ่ายปฏิบัตินิยม หรือฝ่ายประสบการณ์นิยม นั้นอาศัยทฤษฎีอภิปรัชญาของลัทธิประจักษ์นิยม (empiricism) เป็นพื้นฐาน และประการที่สอง เมื่อนักการศึกษาฝ่ายกิจกรรมนิยมกล่าวถึงกิจกรรมหรือการกระทำเพื่อสร้างการเรียนรู้ นั้น ได้เน้นความสำคัญของกิจกรรมทางจิตวิญญาณ และกิจกรรมสร้างสรรค์ ส่วนนักการศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยม หรือฝ่ายประสบการณ์นิยม ได้เน้นความสำคัญของกิจกรรมหรือการกระทำที่สร้างประสบการณ์ของผู้เรียน โดยถือว่าประสบการณ์จะต้องเกิดจากอันตรกิริยาระหว่าง บุคคลและสิ่งแวดล้อม เป็นสำคัญ

สมบุรณ์ พรรณาภ

บรรณานุกรม

- Edwards, Paul. ed. **The Encyclopedia of Philosophy**. V.I. New York : The Macmillan Company & The Free Press, 1967.
- Henry, Nelson. B. **Modern Philosophies and Education**. Chicago, Illinois : National Society for the Study of Education, 1957.
- Parker, Francis, Howard. **The Story of the Western Philosophy**. Bloomington, Indiana : Indiana University Press, 1967.